

Anton Pavlovič Čechov (1860 – 1904): Višňový sad (1900)

Struktura zkoušky:

I. Beletristický text:

A. Literární druh a žánr, umělecký směr / tvůrčí skupina, literárněhistorický kontext, údaje o autorovi ve vztahu k dílu;

- B. 1. Doba a místo (děje);
2. Hlavní postavy a jejich charakteristika;
3. Námět, témata, hlavní motivy;
4. Zvláštnosti kompozice;

C. Jazykové zvláštnosti a kulturní souvislosti.

LOPACHIN: Rád bych vám pověděl něco příjemného, veselého. (Podívá se na hodinky) Ale už mně nejbejvá čas na dlouhý výklady... tak aspoň pár slov. Už víte, že se musí višňový sad prodat, aby bylo na dluhy. Dražba je stanovena na dvaadvacátého srpna. Ale vy se nemusíte zneklidňovat, milostivá, spěte klidně, východisko existuje. Dávejte pozor, co jsem vymyslel. Z města je sem k vám všeho všudy dvacet kilometrů, vede tady dráha, a kdyby se višňový sad rozparceloval a louka podle řeky taky, a kdyby se pak ty parcely pronajaly chatařům, tak mte přinejmenším dvě stě padesát tisíc ročního důchodu zajištěno.

GAJEV: Promiňte. Co to melete?

RANĚVSKÁ: Já jsem vás asi dobře nepochopila, pane Lopachine.

LOPACHIN: Řekněte si za hektar minimálně dvě stovky ročně, když se to bude šikovně inzerovat... No to se rozumí, trochu se to bude muset dát do pucu, řekněme například musí se zbourat všechny starý stavení, tenhle dům, stejně už není k ničemu, vykácet višňový sad...

RANĚVSKÁ: Vykácet? Můj milý, odpusťte, ale vy nic nechápete. Jestli je v celém kraji něco pozoruhodného, něco jedinečného, tak je to jenom náš višňový sad. (...)

GAJEV: O tomto sadu je zmínka i v Naučném slovníku.

LOPACHIN (pohlédne na hodinky): Když nic nevymyslíme a na ničem se nedohodneme, tk se dvaadvacátého srpna panství prodá v dražbě. Tak se rozhodněte! Jiný východisko neexistuje, přísahám. Prostě neexistuje.

KOMORNÍK FIRS: Za našich časů, to je tak čtyřicet padesát let, se višně sušily, zavařovaly, nakládaly, dělala se z nich zavařenina, a panečku...

GAJEV: Mlč, Frsi.

FIRS: A panečku, plný vozy sušených višní jezdily do Moskvy a do Charkova. A těch peněz z toho! A sušená višně bejvala tenkrát měkká, šťavnatá, sladká, voňavá... holt tenkrát věděli, jak na to...

RANĚVSKÁ: A dneska se to už neví?

FIRS: Kdepak. To už se dávno zapomnělo. (...)

PIŠČIK (*Raněvské*): A co v Paříži? Co tam? Jedla jste žáby?

RANĚVSKÁ: Krokodýly jsem jedla. (...)

LOPACHIN: Doted'ka byli na vesnici jenom páni a kmáni, ale dneska přibyli ještě chataři. (...) Zatím se jenom vyvalujou na verandě, ale může se stát, že si na tom svém hektaru něco zasadí, začnou to pěstovat... Pak teprve váš višňový sad přinese štěstí, peníze, blahobyt... (...)

RANĚVSKÁ (dívá se oknem do sadu): Děťství! Nevinné dětství! V tomhle pokoji jsem spávala, tady tudy jsem viděla do sadu, a štěstí se probouzelo zároveň se mnou, každé ráno, a sad byl tenkrát právě takový, vůbec se nezměnil.

II. Nebeletristický text:

- A. Funkční styl, obsah, účel, vztah k prvnímu textu;
- B. Jazykové apod. zvláštnosti.

Recenze: Zkáza višňového sadu

Sex, násilí, sexuální násilí a násilný sex. Tělesnost, trávení a stravování. Základní pudy jako princip, který hýbe světem, který utváří veškeré naše jednání. Nemůžeme se rozhodnout, prostě podléháme. To je Višňový sad v Huse na provázku. (...)

Inscenace divadla Husa na provázku režiséra Jana Mikuláška je krutá, emoce všech aktérů jsou často velmi vyhocené. Většina situací je řešena přes lidskou pudovost, násilí, sex, tělesnost a stravování (popřípadě následné zvracení). Nízkost a zoufalství čiší ze všech postav. Mikulášek zachovává členění na čtyři jednání, text je ale celkově velmi zkrácený, představení tím získává spád.

Specifická je i interpretace jednotlivých postav. Raněvská Petry Bučkové postrádá šlechtickou nadřazenost i hrdost, je zoufalou zlomenou ženou ztracenou ve světě, kde pro ni už není místo. Její dcera Aňa (Eliška Fuksová) je typickou snobskou dcerou, její duševní rozklad je znázorněn slabostí pro drogy a násilné sexuální praktiky. Gajev (Jan Kolařík) není tak patetický, jak ho Čechov napsal, má problémy s alkoholem. Jeho repliky jsou často nedořečené, tím je znázorněna bezvýznamnost jakékoli lidské výpovědi.

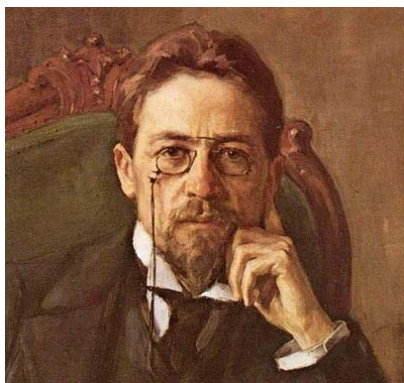
Komorník Firs (Pavel Zatloukal), upoutaný na kolečkové křeslo a napojený na kapačku dokonce ani mluvit nemůže, vydává sice jakési neartikulované zvuky. Nedožvíme se ale nic, o velkých a šťavnatých višních, které se kdysi na vozech vozily do Charkova, ohlížet se do minulosti nemá význam, on sám je jen zlomenou připomínkou slávy rodu, živým památníkem minulosti, který ale o ní není schopen vypovídat. Když potom nakonec oblečen ve fraku vstane, odtrhne kus plakátu na stěně a dírou v ní prosvítá světlo, které nasvěcuje jeho kolečkové křeslo, cítíme, že to my jsme postižení. Vlastní minulost se nám vzpřímená posmívá, zatímco ležíme schoulení v koutě jako Raněvská.

Vypočítavý Lopachin (Robert Mikluš) Varju (Anežka Kubátová) nemiluje, nezáleží mu na ní, mnohem víc ho přitahuje sama Raněvská, která Varju usilovně žene do jeho náručí. V závěrečné vypjaté scéně se Varja vysvléká úplně do naha, aby ukázala odevzdanost Lopachinovi, a podřízenost svého postavení. Scénografie Marka Cpina je jednoduchá. Prostor představuje neurčitý bledě modrý pokoj, na pozadí je dlouhá panoramatická fotografie višňového sadu, kterou Raněvská v jednom ze svých mnoha záchvatů vzteku trhá. Poslední kousek odtrhne Firs v úplném závěru – a odhalí zmiňovanou díru. Scéna je osvětlená neosobním nazelenalým světlem. V rohu jsou stará roztrhaná křesla a několik starých školních židliček. Druhé dějství se odehrává na starém pingpongovém stole. Na závěr je scéna zcela prázdná, jen uprostřed stojí cestovní kufr, kterým se Jepichodov bezvýsledně snaží pohnout.

Objasněte, kde všude – a čím přičiněním – se staly chyby, které přivedly rodinu Raněvské do nynější svízelné situace (nezapomeňme na Gríšovu smrt: ta jistě byla nezaviněná, ale jde o to, jak na ni matka reagovala). Hra ukazuje střetnutí několika různých světů – o jaké světy jde a které postavy je reprezentují? Hra v mikrokosmu jednoho venkovského panství a jedné tamější rodiny ukazuje problematiku celého Ruska a ruské společnosti. Snahu o „pozápadnění“ ve střetu s uchováním „ruské duše“. Porovnejte Raněvskou s Lopachinem – jaký byl jejich vztah v minulosti? Nemají náhodou něco společného – vedle mnoha rozdílů, samozřejmě. Druhý text je recenze: na jejím základě charakterizujte brněnskou inscenaci. V čem byste ji ocenili a v čem máte jiný názor na „nasmícení“ postav i konfliktů?

Anton Pavlovič **Čechov** (Антон Павлович Чехов) (17. 1. 1860 Taganrog /na břehu Azovského moře/ – 2. 7. 1904 (Badenweiler /jihozápadní Německo/)

Ruský dramatik a prozaik, představitel realismu, jeden z průkopníků moderního světového dramatu.

Anton Pavlovič Čechov se narodil v **kupecké rodině**, byl třetím ze 6 dětí. V rodném **Taganrogu** absolvoval **gymnázium** (maturita 1879); již zde získal náklonnost k literatuře a divadlu a také začal s prvními vlastními literárními pokusy (povídkami a divadelními hrami). Již tehdy si začal budovat osobitý styl spojující cit pro složitost lidských povah s darem břitkého vyjádření.

Čechovův otec upadl do dluhů, a aby unikl věřitelům, s rodinou se přestěhoval do **Moskvy**. Anton Pavlovič tam vystudoval **lékařskou fakultu Moskevské univerzity**. Již během studií psal a v časopisech uveřejňoval své texty, většinou **povídky** (publikoval pod pseudonymy). Jeho výstižný, hutný a vypointovaný styl s humoristickým, až satirickým podtónem mu získal popularitu, ale také nepřízeň cenzury; proto mohl své povídky publikovat **knižně** až na druhý pokus, v r. **1884**; téhož roku promoval.

Čechov začal pracovat jako **lékař v maloměstské nemocnici** a zároveň rozvinul svoji povídkovou tvorbu, pro niž měl mimořádný talent. Dodnes zůstává **jedním z literárně nejplodnějších a nejvýznamnějších povídkářů všech dob** – vedle svých současníků Francouze Guy de Maupassanta a Američana O. Henryho (v české literatuře se mu silou talentu, intenzitou tvorby a satirickým tónem blíží Jaroslav Hašek).

V Čechovových **povídkách** (napsal jich téměř 600) se spojuje realistický cit pro scénické vylíčení prostředí i pro výstižný detail v zápletkách, prostředí a charakterech, dějový spád, úsporný styl (často zdůrazňující absurditu situace), věrohodné dialogy a humorný nádech rozpjatý od grotesky přes satiru až po hořký smutek. Čechov těmito svými vypravěčskými miniaturami dosáhl **nadšené odezvy** u čtenářské veřejnosti i u literárních kritiků, kteří mu doporučovali, aby se pustil do závažnější tvorby.

Čechov se o to pokusil, zvolnil tempo a výsledkem byla **autobiografická novela Step** (1888), s níž se čtenářům představil nový Čechov: v jeho tvorbě se objevil jako určující **lyrický tón**, širší charakteristika **všedního života** (s některými postavami blízkými puškinovskému typu **zbytečného člověka**) a smysl pro **výtvarné vidění prostředí** – Čechov se tu sblíží s tehdy novým uměleckým směrem **impresionismem**, který se zrodil a dominoval v malířství, ale jeho postupy využívala také literatura (avšak u jiných autorů hlavně poezie).

Delším prózám zůstal Čechov věrný (ačkoli typický román nenapsal), ovšem – již s menší intenzitou – pokračoval v psaní **povídek** a mnoho z jejich předností nově uplatnil také v divadelních hrách – **jednoaktových humoreskách** blízkých **frašce** (*Medvěd, Námluvy*).

Úspěšný spisovatel Čechov si mohl dopřát naplnění svých dávných cestovatelských tužeb. **Procestoval** rodné **Černomoří** a **Kavkaz**, v r. 1890 podnikl dlouhou cestu napříč **Sibiří** a pobýval v ruském **Tichomoří**, zejména na ostrově **Sachalin** a v přístavu Vladivostok.

Inspirojící zážitky z cest v klimaticky drsných podmínkách si však vybraly krutou daň: Čechov onemocněl **tuberkulózou**, která jej ohrožovala již v mládí. Lékař Čechov vzdoroval nemoci přes deset let. Dokonce v této době **podruhé změnil charakter své tvorby**.

Napsal **4 realistické divadelní hry** ze současné ruské společnosti, jimiž dosáhl naprostého dramatického mistrovství a zařadil se **mezi** dodnes inspiroující **zakladatele moderního psychologizujícího společenského dramatu** (vedle Nora Henrika Ibsena, Američanů Eugena O'Neillů a Tennessee Williamse, Švýcara Friedricha Dürrenmatta aj.).

Tyto Čechovovy vrcholné hry (*Racek*, *Strýček Vaňa*, *Tři sestry*, *Višňový sad*) mají vždy 4 dějství, děj je však v nich oslaben. Jde především o atmosféru ve společnosti, tu vysledujeme z charakterů postav, jež reprezentují zejména střední třídu a na sebe prozrazují mnohem více svými promluvami než akcí. Ovšem spletité interpersonální vztahy, hlubší významy zdánlivě banálních vět a nadčasová modelovost řešených konfliktů dodávají těmto hrám dynamiku.

V r. 1898 se Čechov seznámil s moskevskou herečkou **Olgou Knipperovou** (1868 – 1959), která se právě připravovala na jednu z hlavních rolí v jeho nové hře *Racek*. Čechov byl Olgou uchváten a ona jeho milostné vzplanutí opětovala. Utajená **svatba** se uskutečnila v Moskvě v r. **1901**, ale oba manželé i po sňatku žili často odděleně, protože nemocný Čechov delší čas pobýval v plicním sanatoriu v Jaltě na Krymu. Udržovali spolu alespoň intenzivní písemný kontakt: za 5 let jejich vztahu (1899 – 1904) každý z obou manželů napsal tomu druhému více než 400 dopisů. V r. 1904 Čechov odejel na léčení do **německých lázní Badenweiler**, kde však záhy zemřel.

Některá díla:

Povídky *Anna na krku*, *Člověk ve futrálu*, *Dáma s psíčkem*, *Dámy*, *Chameleon*, *Kaštanka*, *Koňské příjmení*, *Román s basou*, *Spisovatel*, *Úředníková smrt*, *Vaňka*;

Divadelní hry *Racek* (Čajka; Чайка; 1896), *Strýček Vaňa* (Đaďa Vaňa; Дядя Ваня; 1897), *Tři sestry* (Tri sjostry; Три сестры; 1901; od r. 1985 existuje česká punková a rocková hudební skupina *Tři sestry* – název je ironickou variací na Čechovovu hru), *Višňový sad* (Вишнёвый сад; 1904; český dramatik a politik Václav Havel ve své poslední hře *Odcházení* z r. 2007 záměrně využil – jako aluzi – četné motivy z Čechovovy hry);

Jednoaktové humoresky *Medvěd* (Medved'; Медведь; 1888; československá TV inscenace 1961: v hlavní roli Jan Werich), **Námluvy** (Predloženiže; Предложение; 1888);

Novely *Step* (Stěp; Степь; 1888), *Pavilon č. 6* (Palata noměr šestoj; Палата № 6; 1892), *Černý mnich* (Čornuj monach; Чёрный монах; 1894).